

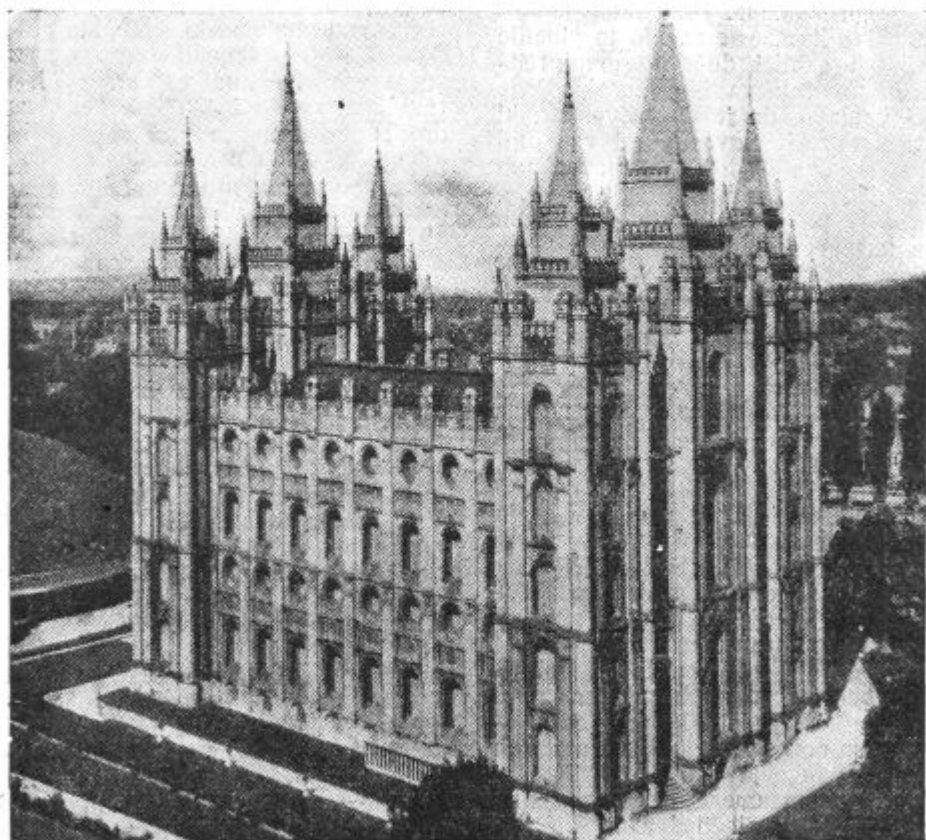
ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev. 31.

V Ljubljani, dne 13. avgusta 1927.

Leto I.

MORMONSKI TEMPELJ V SALT LAKE CITY

(Ob stoletnici mormonizma.)

Stoletnica mormonizma.

Začetek in razvoj novega verstva. — Napoved sodnega dne. — Mnogoženstvo varuje moške pred grehi in pogubo. — Današnje stanje mormonizma

Francoski znanstvenik Gustave le Bon dobro pravi v svojem »Dušeslovju ljudske množice«, da so se v vseh časih in narodih izcimili iz zablod, zmotnih misli in laži večji in važnejši družabni pokreti, nego iz dognanj učenja, iz jasnih in preizkušenih resnic. Seveda so morali biti dani za širjenje takega iz neumnosti in laži Izvirajočega pokreta posebni dušeslovni pogoji. V to vrsto spada nastanek in razvoj ene izmed verskih sekt, ki se je razširila zgolj na področju ameriških Zedinjenih držav: mormonizma. Prav letos je minilo sto let, kar se je začelo to gibanje v najbližji okolici duševno manjvrednega in amoralnega človeka, ki si je vtepel v glavo, da je novi Zveličar, ki je prišel odrešiti človeški rod v zadnji dobi njegovega obstoja. Ta neverjetno omejen človek je bil začetnik gibanja, ki kaže še po sto letih življensko silo in pa uspehe, katerih ne smemo omalovaževati. Pri nas je ta pojav docela neznan, dasi je zanimiv prispevek k idejni zgodovini človeštva, predvsem pa k dušeslovju množice. Mislimo, da ne bo odveč, ako zarišemo čitatelju v kratkih potezah najbolj značilne strani mormonizma.*

Angel se je prikazal.

Pred sto leti je živel v nekem kraju vzhodne Amerike preprost človek, ki se je imenoval Jožef Smith. Nekega dne 1. 1827. se je temu malce čudaškemu možu, ki se je preobjedel svetega pisma, zazdelo prav tako kot nekoč Mohamedu, da ga je obiskal angel Gospodov. Nebeški gost mu je prinesel zlate plošče, na katerih je bila zapisana s črkami, ki so podobne egipčanskim, razen pravega evangelija tudi zgodovina prvih prebivalcev ameriškega kontinenta. Temu darilu je priložil dva na ščit pritrjena sveta kama, ki sta se imenovali Urim in Thumin in s katerima se je lahko razvozljala skrivnost nebeške pisave. Ko se je Smith dobro seznanil z vsebino novega evangelija, je smatral, da je prešlo vanj božje razodetje

in posvečenje. Izvirnike je vrnil iz previdnosti nebeškemu slu, najbrž zaradi tega, da jih ne bi oskrunili pogledi nevernih Tomažev, ki o vsem dvomijo in nikomur ne zaupajo.

Ko je angel nekajkrat obiskal novega preroka in »izvoljenca božjega«, je ustanovil Jožef Smith cerkev, ki se imenuje »Cerkev svetnikov sodnega dne«. Organizirana je bila 1. 1830, ob istem času, ko je bil objavljen njen evangelij »Knjiga Mormona«, baje prevod zlatih nebeških plošč in razkritje ameriške prazgodovine: Kmalu potem, ko se je porušil sloviti babilonski stolp, sta prišli v Ameriko dve skupini Izraelcev, zato se je posihdob tudi na ameriških tleh razvijala zgodovina izvoljenega naroda. Tudi Kristus je obiskal Američane kmalu po svojem vnebohodu. Njegovi učenci so oznanjali i Američanom Učeničeve nauke. Knjiga, ki jo je objavil Jožef Smith, je bila — v smislu predgovora — posnetek svete knjige, ki sta jo spisala na koncu četrtega in na začetku petega stoletja krščanskega razdobja dva božja pravičnika Mormon in Moroni. Pravična moža sta utekla iz severnih dežel ameriških, ko se je bil Bog razljutil nad ondornim razuzdanim prebivalstvom in vpriporil strahoten pokolj.

Seveda je knjiga Jožefa Smitha sad omejenosti, naivnosti in bujne domišljije. Vse, kar je ta preprosti človek trdil o zgodovini, je izmišljeno. Domneva se, da je vplival nanj neki protestantski pastir, Spaulding po imenu, ki se je laskal Američanom na ta način, da jim je pripovedoval bajko o prihodu njihovih prednikov iz izvoljene dežele Izraelcev.

Ime »mormon« je razložil Jožef Smith s tako čudnim jezikoslovjem, kakor so sploh čudni njegovi nauki: beseda prihaja od egipčanske mon, ki naj bi pomenila bon (t. j. dober) in angleške more, več. Mormon pomeni tedaj bolj (več) dober ali boljši. Verniki Jožefa Smitha so tedaj zopet neki izvoljenci, boljši ljudje kot so drugi smrtniki, ki jih ni osrečilo in razsvetlilo njegovo »razodetje«.

Nova vera se širi.

Pred sto leti je bila Amerika dokaj drugačna nego je dandanašnji. Velikih

* Razprava je posneta v glavnem po Louisu Thomasu v pariški »L' Illustration« z dne 30. julija 1927.

mest še ni bilo, pokrajine so bile redko naseljene, neobljudeni kraji so segali daleč in daleč naokrog. Po širnih prerijah so se podili Indijanci, v manj znane dežele pa so mukoma prodirali evrop-

ski pustolovci, hoteč se okoristiti z deviško zemljo. Povsod se je odpirala bodočnost: v rodovitni, a neobdelani zemlji, v neodkritih rudnikih, v ogromnih pragozdih. Bila je to romantična Amerika, kakor je danes skoraj ni več na ozemlju vsevprek civiliziranih Zedinjenih držav.

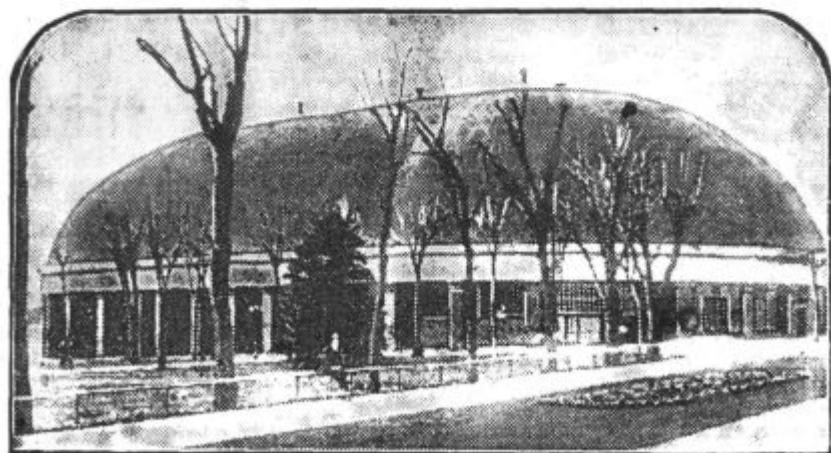
Tudi ljudje so bili drugačni: bolj dojemljivi in bolj dovzetni za vse pustolovščine in nenavadna doživetja. V taki primitivni sredini je užgal tudi Smithov nauk, saj so ljudje kar oborožki sprejeli vsakega preroka. Smith si je hitro pridobil množico vernikov, ki niso vpraševali po resnici, temveč po veri in skrivnostih. V letih 1831—1839 so Mormoni zapuščali vzhodne pokrajine in se selili v področje Missourija. Protestant-ska vlada jih je vzela resno in jih je jela preganjati. To jim je — kakor ved-

no — koristilo, zakaj mučenci so vsekdar širili in jačili novo vero. L. 1839. so se naselil v Illinois. L. 1843. je prišlo Smithu od Boga novo razodetje: dovoljeno je mnogoženstvo. Kakor Mohamed, tako je tudi Smith slutil že v naprej, kakšno bo božje razodetje in je na njegov kredit živel z več ženami. Zdi se, da so bili Mormoni na moč veseli tega ukaza »od zgoraj« in so ga voljno ubogali. Takrat je bilo v Ameriki dovolj prostora za milijone in milijone ljudi in ideal bujnega razplojevanja človeškega rodu je dobil v mormonizmu versko podobo.

L. 1844. je Smith kandidiral za predsednika Zedinjenih držav. Zanj so glasovali zgolj Mormoni. Ali zdaj je opozoril na se vso Ameriko in osnoval se je celo list za pobijanje nove vere. Smith pa ni imel smisla za tiskovno svobodo, ki se je štela med ideale prosvetljene Amerike: velel je svojim tovarišem, naj tiskarno razbijejo. To se je zgodilo in v Ameriki je nastal hud škandal. Smitha in njegovega brata Hyruma so zaprli. Razjarjeni nasprotniki mormonizma pa so neko noč vdrli v ječo in oba ustrelili.

Velika selitev mormonov.

Zdaj je prevzel vodstvo mormonske cerkve Brigham Young, ki je bil znatno večji organizatoričen talent nego Smith. L. 1846., za časa hudih preganjanj, je prodrl s svojim predlogom, da se vsi mormoni izselijo na Krševite gore. Petnajst tisoč ljudi je moralo slediti interesom svoje vere in zamenjati že civilizirane kraje s pustimi in divjimi selišči

Mormonski tabernakel v Salt Lake City.

Indijancev. Selitev je trajala dobri dve leti. Naravno je bilo, da so morali ubogi verniki prebiti ogromne težkoče. Končno so se naselili 1600 km od Illinoisa na obalah Velikega slanega jezera, v neobljudenih in neobdelanih krajih. Izprva so imeli boje z Indijanci, katere pa so brez posebnih težav premagali in sklenili z njimi mirovno pogodbo. Indijanci Utaha so od tistega časa mirni.

Tedaj so se ameriške oblasti sporazumele z mormoni in priznale Utah kot posebno ozemlje. Young je bil imenovan za prvega guvernerja. In mormoni so pokazali, da niso samo verski sanjači, ampak tudi ljudje dejanj in dela. Ameriška vlada je imela sicer slej ko prej preglavice z njimi: razne državne uredbe so prihajale navskriž z njihovimi verskimj nazori. Tako so se morali leta 1891. oficijelno odreči mnogoženstvu. Prav zaradi njega so bili v Ameriki na slabem glasu; slikali so jih kot poganške razuzdance, ki jim je največ do mesenosti, kar pa je bila krivica. Zakaj priznati je treba: mormoni so javno in službeno izpovedovali in izvrševali mnogoženstvo, njih nasprotniki pa so imeli le prepogosto poleg žene še eno ali več ljubic, kar je še danes v najbolj prosvetljeni družbi veljavna, čeprav hinavsko zakrita oblika mnogoženstva (poligamije)...

V državi Utah.

Utah je še vedno dežela mormonov. Izmed štirih prebivalcev so trije mormoni. Ta država je po priliki 10. med osemindesetimi ameriške Unije. Velika je kakor Irska, Portugal in Danska vkup (89.990 čet. km.), vendar pa šteje zgolj 500.000 prebivalcev. Ta obsežna dežela je po svoji zemeljski obliki visoka planota, ki se dviga kakih 1200 do 1400 metrov nad morjem in ki so jo zemljepisci krstili »Velika kotlina«. Okrog planote se razteza visoko gorovje, med katerim je več ledenikov. Na severozahodu leži široka puščava, ki sega vse do Nevade. Jugovzhodno je ozemlje Colorada, severno pa Veliko slano jezero.

Podnebje je v Utahu suho in zdravo, zato je posebno primerno za jetične. Mormoni so ta svet krstili Deseret (v jeziku prerokov: dežela čebelic). Nebo je skoraj neprestano vedro in globoko višnjevo. Dežela je lepa, polna barv in z daljnimi, modrimi obzorji. Njen pravi razvoj pa je stoprav na začetni stopnji.

Mormoni so se lotili z ogromno energijo obdelavanja tal, ki je imelo pre-

življati njih in njihove potomce. Obdelali so dotlej puste prerije, kjer so dotlej le Indijanci podili zverjad in jih izpremenili v polja in senožeti, v sadonosnike in vrtove. Danes obdelujejo več kot dva in pol milijona hektarjev zemlje in pridelajo vsako leto za kakih 60 milijonov dolarjev. Približno pred 20 leti so se oprijeli raznih modernih melioracijskih sredstev in pripomočkov, tako da se jim je pridelek potrojil. Postavili so ogromne jezove, zgradili električne turbine in pridobivajo z umetnim namakanjem vedno več rodovitne zemlje. Velika kotlina se je po zaslugi mormonov napolnila z oazami. Vrh tega so odkrili bogate rudnike, ki prinašajo vsako leto okrog 50 milijonov dolarjev. Imajo tudi močno industrijo, ki izdeluje bakrene izdelke, sladkor, konzerve itd. Mormonsko mesto Salt Lake City prednjači v bakreni industriji pred vsemi ameriški mesti.

To je najboljši dokaz, da mormoni, ki sicer slepo ubogajo svojo vero, niso verski sanjači in pobožnjaki brez smisla za potrebe resničnega življenja.

Verski nazori mormonov.

V aprilu in oktobru se vrše leto za letom v Salt Lake City mormonski cerkveni shodi. Takrat se zbere z vseh strani Utaha 50.000 do 60.000 mormonov, prisostvuje pa seveda tudi domače prebivalstvo, ki ga ni malo (mesto šteje 135.000 prebivalcev). Po vnanosti in po obrazih ne morete razločiti mormonov od ostalih podeželskih Američanov; niso niti bolj nežni niti manj preprosti. Skratka: tip povprečnih ljudi, kakor jih je polna ameriška provinca od enega oceana do drugega.

Veliko razliko med mormoni in drugimi Američani dela njih vera. Le-ta je na moč preprosta, ne sega v višave razglabljanja ali v globine občutja. Računa s preprostimi, vsakdanjimi ljudmi, njih navadami in potrebami in jih zato tudi s tako silo obvladuje. Njih versko pojmovanje je vrlo materialistično. Bog jim je dober mormon, ki ima veliko žen. On je dobesedno oče, njegove »žene« pa so mati naših duš. Ljudi je zaradi tega poslal na svet, da se prepriča, koliko veljajo. Po vstajenju od smrti bodo oni, ki so imeli pravo vero, oživelj s svojim resničnim telesom: lahko bodo jedli, pili, spali in imeli veliko otrok... Ta blaženost pa se da doseči le z mnogoženstvom, zakaj neoženjen vernik bo po sodnem dnevu angel brez

telesu, medtem ko bo moža, ki je imel veliko žen, obdajal blažen krog njegovih zemeljskih varovank.

Če bi bila ta blaženost kje daleč v neznani prihodnosti, bi se dober mormon manj veselil onega sveta. Ali posebnost mormonske vere je bila vsaj na začetku v prerokovanju bližajočega se sodnega dne, zato se mormonska cerkev imenuje »Cerkev svetnikov sodnega dne«. Jožef Smith je zabeležil v svoji sveti knjigi, da mu je angel dejal, da bo živel do 85. leta, ko bo »ugledal obličje prihajajočega Sinu človekovega«. Angel Jožefa Smitha pa se je malce uštel v svojem prerokovanju in po mormonih večkrat napovedani konec sveta se ni nikdar uresničil.

Mnogoženstvo so morali mormoni opustiti l. 1891. pod pritiskom ostalih 47 držav ameriške Unije, ki v svojem puritanizmu niso mogle trpeti, da bi imeli moški ene same dežele zakonito dovoljeno izjemo. Mormoni pa imajo kljub temu zelo veliko otrok. V Provu, ki je mormonsko poljedelsko središče, je vprašal neki učitelj učence v šoli, katero prometno sredstvo se največ uporablja v državi Utah. Tedaj se odreže mlad mormonski bistrummež: »Otroški vozički«.

Na mesto pravega mnogoženstva so stopili »nebeški zakoni«. V mormonskih templjih se vrše pogosto čudni obredi: mormon se »ženi« s kakšno mrtvo žensko ali živa ženska s mrtvim moškim. Takega mnogoženstva jim niso mogli zabraniti. Zato pravoveren mormon poizve, katere mrtve ženske so še »proste«. Po porokah lahko mirno čaka smrtno uro; veselje, ki mu je bilo zaradi puritanskih zakonov prikrajšano na tem svetu, bo tem bolj obilno na onem, kjer bo imel cel harem zakonitih žen. Seveda mora preje nastopiti sodni dan. A ta je vedno bližje... Pripovedujejo sledečo zgodbo: Neki mormon je stopil jokaje iz zakristije, kjer se po »nebeških porokah« vpišujejo poročenci v posebne knjige. »Izgubil sem svoje žene,« je dejal, »snedle so jih miši: cerkovnik je pozabil zakleniti register.«

Načelnik mormonske cerkve je obenem nekaj prerok, ki trdi, da je v neposrednih osebnih stikih z Bogom; on sam mu daje razna nova »razodetja«. Na ta način se vzdržuje med mormoni verska avtoriteta; vidi se, da je nje oblika še vrlo skromna. Časi pa se tudi v Utahu izpreminjajo in polagoma prodira med mormone duh ameriške de-

mokracije, zato so mormonski cerkveni poglavarji že v skrbah, ali bodo lahko obvarovali svojo pozicijo in vpliv. Oglašajo se tudi razni cerkveni malkontenti. Eden izmed njih je hotel nedavno omajati položaj vrhovnega poglavarja s prerokovanjem, da se bo v neki hiši rodil »izvoljenec«; najbrže je mislil novega mormonskega Mesijo. Ali mož je imel s svojim prerokovanjem smolo: rodila se je — hčerka.

Sicer žive mormoni mirno, urejeno življenje, ki ga izpolnjujejo z delom. Tri četrtine prebivalstva biva v rodovitnih oazah na ustju dolin in podnožju gor, kjer tvorijo svoja občestva. Okoli oaz se razteza pustinja. Tem kmetovalcem je središče njih življenja Cerkev s svojo hijerarhijo. Celo ples začenjajo in končujejo z molitvijo. Vsak vernik se enkrat na mesec posti in izroči denar, ki bi ga bil izdal za hrano, cerkvi v podporo revnih vernikov. Na binkošti, ko »prihaja duh v ljudi« se javno izpovedujejo svojih grehov in prosijo odpustčanja. Vsak mesec enkrat obišče sleherni verno hišo duhovnik, vpraša vsakogar, ki je v hiši, o njegovem navedenem in verskem stanju ter poroča o vsem škofu.

Vsa socialna dejanja mormonov vodi in ravna njih vera. Med desetim in dvanaajstim letom vpišejo vsakega dečka med duhovnike, vendar pa ima mormonska hijerarhija več stopenj, med njimi dvanaajst apostolov, ki jim načeluje najvišji cerkveni glavnik: prerok-prezident z dvema svetovalcema. Vsak mormon je dolžan, da skozi določeno dobo v svojem življenju pridobiva cerkvi novih vernikov-proselitov.

V političnem oziru se mormoni, vsaj na zunaj strinjajo z ameriško ustavo in z demokratičnimi načeli. V resnici pa vlada v Utahu pod krinko demokracije mormonska Cerkev s svojo duhovščino.

Mormonska Cerkev je zelo bogata. Vsak vernik ji mora odstopiti desetino svojih dohodkov, vrhu tega pa prejema obilo darov, volil in prostovoljnih prispevkov in za svoje stavbe še posebej nabira. Ta ultramoderna Cerkev ne gradi samo cerkva in nabožnih zavodov, marveč tudi razne dobičkanosne naprave: hotele, elektrarne, banke, tovarne itd., jemlje v zakup velika posestva in se udeležuje eksploatacij, plantaž itd. Naravno je, da je ta Cerkev zoper delavske sindikate, ker meni, da mormoni že imajo sindikate v svojih cerkvenih občinah.

Vzlic temu pa se opaža tudi med mormoni neki razvoj, ki je naperjen zoper staro in vodi k novemu. Tako Utah v novem času ni več izključno mormonska dežela: 25 odstotkov prebivalstva je izven te cerkve. Vedno pogostejši so mešani zakoni, ki škodujejo čistemu mormonizmu. Ameriški puritanizem tudi ni brez vpliva na manj fana-

tične mormone. Slednjič se v rudokopih in tovarnah mormonski in nemormonski delavec združujeta za skupen boj zoper izkoriščevalca — mormona. Za sedaj pa je mormonizem še živa religija, čije verniki številčno naraščajo, vendar pa se počasi modernizira in izgublja svoje najbolj paradokсне posebnosti.

Quidam:

Na francosko Rivijero.

3. V Nici.

Pred kolodvorom so se dolgočasili šoferji in dremali izvoščiki. Kolporterji so kričaje ponujali liste. Dolgočasna slika nedeljskega popoldneva. Kupil sem si lokalni dnevnik »L'Eclairneur«.

Moj pension je na bulvarju Cimiez, malone četrt ure hodá s kolodvora.

Skoro apatično sem se z voza razgledoval naokoli. Čutil sem se zapuščenega v tem razkošnem velemestu in neho te se mi je stožilo po prijetni domačnosti Benetk. Razgrnil sem list. Iz Jugoslavije nobenih poročil. Pač! V skriteh kotičku nekje med oglasi drobna brzojavka v non-pareillu iz Zagreba: Zmaga Indije nad Jugoslavijo v Davisovem cupu...

Pension mi je ugajal. V ljubki, pred dvema letoma zgrajeni vilici z vrtilkom sem dobil sobo z razgledom na bulvar in s popolno dnevno oskrbo za pet in štirideset frankov. Cimiez je gotovo eden najlepših delov mesta, čeprav ne leži ob morju — do »Promenade des Anglais« na nabrežju je dvajset minut hodá —, nego na višini. Ves je posejan z vilami, med njimi pa se vzpenjajo sredi nasadov in zelenja mogočne palače odličnih hotelov.

Lastnik pensiona je dobrodušen Dunajčan, sedaj nacionaliziran Francoz. Konverzacija v hiši je francoska in nemška, po potrebi tudi angleška. Toda Anglosasov, je dejal, je v tem letnem času malo. Do njih družbe mi tudi ni bilo. Preveč so redkobesedni in hladni, zapeti v obče vanju. Nemci so mi vseeno ljubši. Vzlic svoji često nadležni temeljivosti.

Drugo jutro sem odšel dol v mesto. Brez cilja. Opazovat življenje in vrvenje.

Ulice so polne ljudi, domačinov in tujcev. Dame so oblečene okusno, a ne preveč bahavo. Našminkane so vse, nekatere bolj srečno, druge manj. Dragih toalet pa vidiš na ljubljanski promenadi brez dvoma več.

»Avenue de la Victoire« je dolga in široka, ob obeh pločnikih s košatim drevjem zasajena in zato nekoliko temna cesta. Po njej se pretaka glavna jutranja promenade gospodinj, ki hodi jo nakupovat, uradnikov in šolarjev. Avtomobilski promet je precejšen. Na obeh straneh ceste se vrste trgovine galanterije, parfumov, draguljev, elegantne kavarne, banke, librerie, boljše tobakarne. Na vsakih sto korakov so kioski s prodajalci listov.

Mimo ogromnih Lafayettovih galerij dospel na prostrani Massénov trg, pozorišče slovityh karnevalskih prireditev in sedež avtobuških družb.

Zavil sem v stransko ulico in sem kmalu izgubil orijentacijo. Polagoma me je zanašalo v manj elegantni, periferni del mesta. Ulice so postajale vse ožje in umazanejšje, duh po ribah in mesu je vse neprijetneje silil v nos. V nekaterih uličicah je čez ceto viselo perilo. Stari, siromašni del Nice se v ničemer ne razlikuje od drugih obmorskih mest.

Mediterranejski Francozi skoro ne vzbujajo vtisa južnjakov. Po večini so srednje postave in zagorele polti, mnogo pa je med njimi pravcati germanško-slovanskih plavolasih tipov. Prisluskoval sem govorici pasantov in jo primerjal s svojo knjižno francoščino. Joj, kolika razlika!

Na sadnem trgu se mi je zahotelo češenj. »Un quart de kilo de cerises«. Prodajalka me je razumela in čudno, razumel sem tudi jaz njo, ko mi je

Place Masséna.

jasno in blagovžno povedala ceno: soixante-quinze centimes. To me je opogumilo; zdaj je prilika, da se izkažem v francoščini. »C' est trop cher!« sem pripomnil z glasom ogoljufanega kupca, čeprav so se mi češnje zdele zelo cenene. »Pas du tout, Monsieur! Ce n' est pas cher!« mi je prijazno in skoro užaljeno odgovorila prodajalka. I, seveda ni drago, sem si mislil, pri nas so po dvajset dinarjev v tem času. »Merci, Monsieur!« se mi je zahvalila branjevka, mi naštela iz franka pet velikih oguljenih bakrenih novcev in pozdravila: »Bonjour, Monsieur!« Francozi so na moč vljudni: vsaka druga beseda jim je monsieur, madame, mademoiselle. In pri tem nimaš nikdar vtisa, da je ta prijaznost prisiljena. Tem ljudem je vljudnost menda položena že v zibko.

Krenil sem čez most, ki so ga ravno popravljali. Pred menoj sta šli dve ženski srednjega stanu. Govorili sta izdatno glasneje kot se spodobi dobro vzgojenim damam, in nekam sumljivo gestikulirali. Mahoma sta položili svoja cekarja s češnjami, krompirjem in špargljem na tla in sta si posegli v la-se. Zgodilo se je tako nepričakovano, da sem sprva mislil, da se hočeta pomeriti le za šalo. Pa je šlo zares. Pasantje so postali in so z zanimanjem zrlji na zanimiv prepir. Kakor dva neugnana petelinja mladca sta se obdelavali z nohti po obrazu in lasih, tiho, brez besedi, kot da bi vsak glas mogel profanirati veličastje epičnega obračunavanja. Gledalci so se smejali, paglavci so ploskali. Tedaj, ko sta razpraskanji amazonki že skoro omagovali, se je od nekod pojavil stražnik, stopil k nji-

ma, ju prijazno odločil in ju povabil s seboj na stražnico. Nista se mu upirali; popravili sta si razmršeni frizuri in sta pokorno odšli z njim. Odvedel ju je na policijsko stražnico. Ljudje so se vsuli za njim in jaz tudi. Storil sem prav: stražnica je bila v postopju policijskega ravnanstva, ki mi je že poprej vzbudilo pozornost s svojo vnanjo neznatnostjo. Tako sem prav po čudnem naključju zopet našel orientacijo: v nekaj minutah sem bil na Massénovem trgu.

S težavo sem si priboril vstop na tramvaj. Okoli poldneva je na električno silen naval; otročad, ki ne najde prostora v vozu, zasede vse stopnice, drznejši pa se vzpenjo celo na odbijač. Umljivo: na prihodnji tramvaj je treba čakati deset minut... torej celo več nego v Ljubljani!

Popoldne sem pisaril. Toda z znamkami je križ. Ko sem zjutraj v tobakarni kupil razglednice, sem seveda zahteval tudi »timbres-poste«. Nisem jih dobil; skoro ozlovoljeno me je prodajalec odpravil na pošto. Bože, so Francozi birokratični: pri nas se dobe znamke na vsakem vogalu!

Kaj neki pišejo listi? Kupil sem si jih cel šop. Niso dragi: pet in dvajset centimov, šestdeset par številka. Vsa prva stran je polna Lindbergha, za Nungesserja skoro ni več prostora. Le med vrsticami začutiš še časih skelečo rano.

Pišejo tudi o Albaniji in o Tirani. Tudi o Jugoslaviji, v brzobjavkah. In o dogodkih v Ventimigliji. Rezervirano, s suhimi komentarji. Italija je Francozom še vedno latinska sestra. Vsaj na zunaj.

Pri večerji sem se seznanil z dvema gostoma, ki sta bila popoldne prišla iz Marseilla. Češka Nemca. Kuriozno par: eden droban in majhen, drugi nekaj večji in neverjetno širok okrog prsi, pravcat težki atlet. Imela sta kakih 26 let. Tudi ostali štirje pensionerji so bili sami Nemci s Češkega. Bil je neki lekarnar srednjih let s svojo ženo; prepotoval je bil že pol Evrope, bil na Spanskem, v Napoliju, Parizu, Kodanju, Opatiji in na Severnem rtiču. Hvalil je Francoze, občudoval Nico, najrajši pa je govoril o avtomobilih. Drugo leto poseti naše Primorje. Potem je bil prileten trgovec z boljše polovico. Njega je najbolj vleklo v Monte Carlo.

Gospodar je tožil o slabi sezoni. Musolinijevo rožljanje z orožjem da je ostrašilo mnogo tujcev. Po zimi je bila vsa Nica uverjena, da pride do vojne. Laško mejo so bili Francozi na gosto zasedli: po cele noči so drdrali na vzhod dolgi vlaki, otovorjeni z vojaštvom in municijo.

Vprašal sem ga, kako sodijo Francozi o nas Jugoslovenih.

»Ce sont des gens braves!« je odvrnil z občudovanjem. Posebno Hrvatov in Bosancev ni mogel prehvaliti. Kako so Lahji bežali pred njimi! Poznal je tudi nas Slovence. Povedal sem mu, da so Srbi najhujši. Škoda le, da nas je komaj 13 milijonov...

»Was, nur dreizehn Millionen?« je vzkliknil v materinščini. »Unmöglich!«

Bilo mi je takoj žal, da sem se izdal. Naša slaba propaganda v tujini ima tudi svoje dobre plati. Premalo nas poznajo, pa nas imajo časih za močnejše in večje, nego smo v resnici!

Čudil sem se, da v Nici ni kaj vroče. Zmerom so mi pravili, da ni priporočljivo poletj posecati francosko Rivijero, češ, da je prehuda vročina. Pa ni res. Gospodar mi je pokazal statistiko vremenskih podatkov za leto 1926. Najhujša vročina je bila nekega dne v juliju. Ob dveh popoldne je kazal termometer 31 stopinj C. Tudi padavin je malo. V petih mesecih, od maja do septembra, je bilo menda le devet deževnih dni.

Najbolj priljubljeno sprehajališče tujcev je do trideset metrov široko in skoro poldrugi kilometer dolgo nabrežje na elegantni »Promenade des Anglais«. Tod ob morju se zbirajo denarni aristokrati vsega sveta. Mesto jim je

postavilo mondensko zabavišče takorekoč pred nos: proti koncu preteklega stoletja je zgradilo na morju, na železnih pilotih monumentalni »Casino de la Jetée-Promenade« s teraso, stekleno koncertno in varijetejsko dvorano in igralnico.

Na promenadi je največ ženskega sveta. Omamni duh morske vode se spaja s parfumi v prijeten opoj, ki mu nitj hlapi bencina ne morejo vzeti vse prelesti. Krasotice so začuda malone izjemen pojav: Angležin narava ni obdarila ne z lepoto ne z okusom in domačinke Francozinje... Gracijozne so res in koketne baš dovolj, mogoče celo lepe pod prevleko pudra in ličil; ali zakaj se šminkajo tako nesrečno? — Moški so bolj neprisiljeni in v izbiri obleke priprostejši. Skoro vsak drugi je v belih kopalnih opankah, ne čevljih, in po-

krit z modrim baskovskim beretom. Te praktične čepice so Francozom silno priljubljene; nosijo jih celo dekleta. Tako tujci kot domačini so opremljeni z barvastimi očali, ne toliko radi solnca, kakor zavoljo mistrala in vzhodnih ter zapadnih vetrov, ki zanašajo v oči nadležen droben pesek.

Kdor ima sredstev in se mu ne zdi škoda denarja, se ga tu na »Angleški promenadi« kaj lahko iznebi. Treba mu je le najeti pension v enem treh najrazkošnejših nicejskih hotelov: v Ruhlu, Savoyu ali Negrescu. Tri sto frankov na dan, tudi več. Diven mora biti pogled iz tretjega nadstropja na veličastno, z impozantnimi palmami zasajeno sprehajališče in na tajinstveno šumeče azurno morje, prelivajoče se v žarkih tonečega solnca. S tem špekulirajo hotelirji. Uspešno. Mi tu spodaj, vulgus profanum, se zadovoljujemo z manjšim in... cenejšim. Z manjšim? Razgled je tam gori gotovo mogočnejši. Ali morje

nam je tu bliže, bliže to neugnano razpenjeno valovje, intimnejše to skrivnostno hrumenje vodnih gmot, butajočih v vekovnem ritmu v skalovje.

Nekoliko dlje, proti vzhodu, so kopališča. Ob nabrežju »Zedinjenih držav«. A kopalcev ni mnogo. Peščina je neprijazna: samo kamenje in oster pesek.

Nekateri tujci se zgolj zaradi kopanja vozijo v Cannes. Tam so vzorne

peščine s finim, drobnim peskom in mivkb.

★

Ponočno življenje se koncentrira v zabaviščih. »Jetée-Promenade« se polni večer za večerom, iz odličnih kavarn odmevajo divji zvoki jazz-banda. Vse pleše...

Tri frankke je entrée v »Jetée«. Za ta denar vidiš razkošno revijo in glup varijetejski komad. Publika se zabava in ploska. Če se dolgočasiš, imaš dovolj prilike za flirtanje in v sosedni dvorani za nedolžno hazardiranje. V premorih je ples. Toaleta poljubna. Z morja veje v dvorane prijeten hlad.

Café Savoy je prepoln. Zunaj na terasi starejši svet pri čaši ledu, rentierji s smotkami, zreli, že unešeni zakonski pari brez naraščaja. Znotraj mladina, stasite matere in samozavestni očetje z mladostnimi hčerkami, izmozgani bonvivani, zapeljive demimondke. Vse eno je, kaj naročiš, črno kavo ali sladoled: cena je enotna. »consommation« velja osem frankov. Ko udari kapelnik s paličico po pultu, plesišče mahoma oživi. Neki gospod se je priklonil pred korpulentno, že starejšo damo, materjo one živahne mladenke, ki se vrti že ves večer. Ni ga zavrnila. Pri črni kavi sameva droben temnook Japonec z obrazom, neprodornim nalik sfinji. Tudi on je vstal, si vzravnal vrečasti suknjič in je opletaje s širokimi hlačami odhite k svoji plesalki. Ljubek par sta dve lepi devočki, ki plešeta venomer sami s seboj. Neko dekletce — prisodil bi ji bil jedva osem pomladi — se srčkano opriema svojega dvanašletnega kavalerja in graciozno postavlja drobne nožice v taktu. Niti začudil se nisem: pri nas bi se zdrznil ob takem prizoru v tej pozni uri.

Godba utihne. Vsi pari demonstrativno zaploskajo in kapelnik se mora ukloniti.

Kaj bi počel ta vedri, zabave željni inžnjaški narod, če bi mu bil odvzet ples?

IZ FRANCOSKE ZAKLADNICE.

Samo ena čast je — delo,
samo ena noblesa — delo
in samo en počitek —
delo.

G. Honotaux.

Veličina človeških dejanj se meri po navdihnjenju, ki jih je spočelo. Srečen, ki

nosi v sebi boga, svoj ideal lepote in ki hodi za njim: za idealom umetnosti, idealom znanosti, idealom domovine, idealom kreposti. To so živi vrelci, ki iz njih neprestano pritekajo na dan velike misli in velika dejanja. Takrat vse življenje obsevajo žarki neskončnosti.

Louis Pasteur.

F. J.—n.:

Poljski škof.

Cerkveni katoliški krogi vladavini maršala Pilsudskega niso naklonjeni. Pilsudski ceni religijo in spoštuje veroizpovedanje, ali ne uvaža samo enega, nego vsako; zato ga v globini svojih duš ne marajo oni, ki so jim po edine dogme več nego prava religioznost. Politično je katoliška duhovščina na Poljskem večinoma v drugem taboru nego so maršalovi prijatelji.

Ko pa je dne 24. julija škof dr. Vl. Bandurski v Vilnu obhajal 40-letnico svojega mašnikovanja, mu je mogel iskreno čestitati maršal Pilsudski, a značilno je, da so mu čestitali tudi pravoslavni nadškof vilenjski Teodozij, evangelijsko - reformirani konzistorij, svečeništvo muslimansko, Zveza strelcev Pilsudskega itd.

Bandurski je sedaj »vojni škof«, a ne uradno, nego po volji poljske vojske, ki je z njo preživel vse borbe za osvojenje.

Bandurski se je narodil 1864 v Sokalu, mestecu severnovzhodno od Lvo-va. Na Gregorijanski gimnaziji v Rimu je dosegel doktorat teologije in filozofije, a l. 1903 ga je papež Leon XIII. imenoval za svojega hišnega prelata. Trinajst let je deloval kot kanonik v Krakovu, vselej pridigoval na narodno-verskih svečanostih ter zaslovel kot »zlatoust« govornik. Posebno je spomina vredna njegova pridiga, ki jo je v cerkvi Matere božje v Krakovu govoril proti cesarju Wilhelmu Poljakom iz G. Šlezije, ki je takrat pripadala Pruski. Rekel je: »Oni so močni v pesti, mi v veri, oni močni v zločinu, mi v ljubezni — torej nas ne bodo premagali. Oblečite se v moč duha in vztrajajte!«

Ko je bil l. 1906 imenovan za pomožnega škofa v Lvovu, je pri slovesu govoril mladini: »Vi se poslavljate od mene, ker se vam mladini še zdi, da more srce obsežati samo del domovine, ali pravim vam, od Lvo-va do Krakova ni ločitve, kakor je tudi ni od Lvo-va do Varšave, Vilna, Gdanjska, do Vžešnje in Šlezije, do Dnjepra in Kijeva. Torej ločitve ni. Najdemo se vedno na istem braniku.« V teh besedah je objel vso Poljsko brez ozira na takratne meje treh cesarstev: Avstrije, Rusije in Nemčije.

V Lvovu je to takšno svoje delo nadaljeval. Na kanoničnih vizitacijah je blagoslavljal Sokolare in sokolske zastave, Družine in Zveze strelcev (to so bile organizacije, ki jih je Pilsudski pripravil za vojno) itd. Imeniten je Bandurskega govor na grūnwaldskem shodu 15. julija 1907. (Pri Grūnwaldu so l. 1410 Poljaki porazili nemški viteški red ter s tem zaustavili za enkrat nemški Drang nach Osten).

Prišlo je leto 1914, ko so se začele izpolnjevati želje pokolenj. In vstopil je škof Bandurski v legije Pilsudskega, ki jih je ljubil kot začetek samostalne poljske vojske, ter na fronti z govori navduševal brate - vojake za vztrajanje. Bil je malone v taborih poljskih vojnih jetnikov na Ogrskem in Češkem, vidimo ga v procesu proti poljskim legijam v Marmaroški Sihoti, na Dunaju krepi srca rojakov, prorokuje propast Avstrije, zлага pesmi in izdaja spise... Nazadnje so ga internirali na Dunaju, ali v gladi in mrazu deluje dalje za svoj cilj. Ko se je začelo zbirati za »poljski zaklad«, je daroval on svoj škofovski briljantni križ ter si mesto njega pripel železnega, ki so mu ga dali bratje - legionarji.

Ko je l. 1920 general Želigovski zavzel Vilno, je Bandurski zopet pri vojski. Takrat mu je poljska vojska, ki je operirala na vilenjski Litvi, dala ime »vojnega škofa«. In postal je za oni severnovzhodni del Poljske »naš škof«.

Na svečanosti, ki se mu je nedavno priredila v Vilnu, je Bandurski med drugim rekel: »Moja osebna radost je majhna spričo radosti vsakega Poljaka, da nam je Bog dal videti osvobojeno, veliko in silno domovino.« Pilsudski sam mu je brzojavno čestital, češ, poljski vojak se bo vedno spominjal, kdo je še v robstvu z zlatoustimi besedami razvnel ljudska srca, pridigujoč o sveti ljubezni do domovine, in kdo je v onih dneh velike vojne šel z vojakom v strelske jarke, krepeč ga z besedami tolažbe...

To je slika poljskega škofa.

V ognjenem dežju Vezuva.

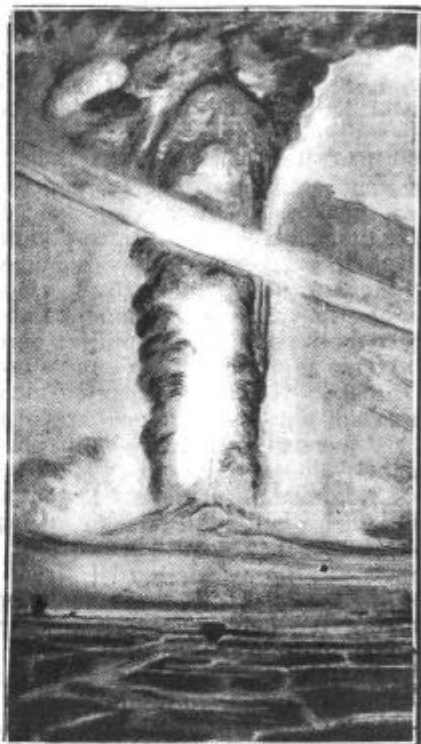
V avgustu leta 79. po Kr.

Vesti iz Južne Italije poročajo, da ognjenik Vezuv zopet deluje. Zareča lava, ki jo obilno bruha iz svojih krašterjev, vzbuja med prebivalstvom okoliških krajev poplah in grozo. Največja katastrofa, ki jo je kdaj povzročil Vezuv, še vedno ni izginila iz spomina; izkopine cvetočega rimskega mesta Pompeji so zgovorna priča dogodkov v avgustu l. 79. po Kr. Iz zgodovine je znano, da je takrat Vezuv pokopal Pompeje, Herkulaneum in Stabio. Najboljši opis te katastrofe nam je ohranjen v pismih, ki jih je pisal očividec Plinij mlajši znanemu rimskemu zgodovinarju Tacitu. To je brez dvoma eden najznamenitejših opisov prirodnih katastrof, kar jih je kdaj zapisala človeška roka. V času, ko se radovednost vsega sveta zopet obrača k skrivnostni gori, ki venomer puha oblake dima zadaj nad bajnolepim napuljskim zalivom, bo nemara zanimal naše čitatelje nenavaden dokument iz prvega stoletja krščanske vere. Kolikor nam je znano, Plinijeva tostvarna pisma Tacitu še niso bila prevedena v slovenščino. Naš prevod je prirejen prosto po latinski izdaji (C. Plini Caecili Secundi Epistularum. Ex recensione Henrici Keilii, Lipsiae MDCCCLXX).

Plinij mlajši je mojster klasične oblike dopisovanja. Njegova korespondenca je eden najlepših slovstvenih dokumentov 1. stoletja po Kr. Plinij mlajši se je rodil v Comu pri današnjem Comskem jezeru l. 61. ali 62. po Kr. Njegova mati je bila sestra prirodnopisca C. Plinija Secunda starejšega. Bil je izvrsten govornik, vojaški tribun, visok državni uradnik rimske uprave in pod cesarjem Trajanom konzul. Razen pisem, ki jih je pisal znancem in prijateljem in ki nam kažejo takratne družabne razmere, je ohranjen Plinijev slavošpev (Panegyricus) cesarju Trajanu, ki je zavoljo prefiranega hvalisanja neprijeten okusu današnjega človeka. Plinij mlajši je umrl okrog l. 114; kje, ni znano.

Priobčujemo prevod dveh pisem; v prvem opisuje Tacitu tragičen konec svojega ujca; v drugem pa svoje lastne doživljanje pri vezuvski katastrofi.

Po več kot 1800 letih se čitajo mnogo Plinijeva pisma s takim zanimanjem in veseljem, kakor da bi bila pisana v naših dneh.

PLINIJ TACITU.

Želiš, da ti opišem smrt svojega ujca, da boš mogel tem verneje pripovedovati o nji potomstvu. Hvala ti: vem, da čaka njegovo smrt neumrjoča slava, če jo ti ovekovečiš. Zakaj, čeprav je poginil hkrati z najlepšimi kraji, njih prebivalstvom in mesti, ob tisti prosluli nesreči, ki bi bil že zaradi nje same moral ostati v večnem spominu; kakorkoli je tudi zapustil številne spise, katerih vrednost ne mine, bo do vendarle nesmrtni tvoji spisi mnogo pripomogli k temu, da se bo večno omenjalo njegovo ime.¹ Zares so blaženi ljudje, ki so jim bogovi naklonili, da store dejanja, o katerih se piše ali li spišejo dela, ki so vredna čitanja²; še srečnejši pa so oni, ki jim je bilo dano oboje. V številu njih bo moj ujec

¹ Žal, da se baš ta Tacitov spis ni ohranil. Op. prev.

² V latinščini znamenit stavek: »aut facere scribenda aut scribere legenda«.

po zaslugi svojih in tvojih knjig. Zato jemljem s tem večjim veseljem nase nalogo, ki si mi jo bil poveril in ki jo zdaj uprav zahtevam zase.

Ujec je bil v Miseni, kjer je povešljeval ladjevju.³ Devetega dne pred kalendami septembra,⁴ okrog sedme ure mu sporoči moja mati, da se vidi oblak, ki je nenavaden po velikosti in obliki. Ko se je bil nasolnčil in se skopal v mrzli vodi, je leže použival svoj obrok in študiral. Brž je vstal in krenil v prostore, odkoder je mogel najlažje opazovati čuden pojav. Nad gore se je dvigal oblak — iz katere se od daleč ni moglo razločiti (stoprav pozneje se je dognalo, da je bil Vezuv). Njegove podobe in oblike ne bi moglo nobeno drevo bolj vobličiti kot pinija; ogromno steblo je rastlo v višave in se potlej razprostrlo v nekako krošnjo; menim, da zaradi tega, ker je močni zračni tok, ki ga je nosil kvišku, v višjih plasteh oslabil; ali pa je nemara zato lezel v širino, ker ga je pritiskala lastna teža. Zdaj je bil bel, zdaj umazan in pegast — česar je več nosil s sabo: prsti ali pepela. Ta pojav se je zdel stricu važen, in ker je bil učenjak, ga je hotel proučiti iz bližine. Velel si je pripraviti lahno liburnijsko ladjo in mi rekel, da lahko pojdem ž njim; odvrnil sem mu, da rajši študiram; on sam mi je namreč poveril neko pismeno delo. Ostal pa je doma, zakaj prispelo je pismo iz Retine.⁵ Mestece je bilo preplašeno zavoljo bližajoče se nevarnosti. (Ležalo je na podnožju Vezuva in bi se dali ljudje rešiti le z morske strani.) Prosili so ujca, da jim pride na pomoč. Opustil je tedaj svoj sklep in je delo, ki ga je začel iz znanstvene vneme, dovršil kot pravi junak.

Velel je odpraviti na pot ladje s četverimi vesli in vstopil sam vanje, da reši Retino in mnoge druge naselbine. Zakaj obrežje je bilo zavoljo svoje ljubkosti nagosto obljudeno. Podvizal se je tja, odkoder so drugi bežali, in

vodil ladje naravnost k mestu nevarnosti s takim pogumom, da je še narekoval pisarju opis vseh gibanj in pojavov, ki so jih videle njegove oči. Že je padal pepel na ladjo in postajal bolj in bolj žgoč, čim bližje so jadrali. Že se je sipal okoli njih vulkanski gramoz s črnim, ogorelim, od ognja razpokanim kamenjem. Morje je bilo ob bregu zasuto, da ni bilo moči pristati, na obali pa se je gromadilo razbeljeno kamenje. Prvi hip se je ujec obotavljal, misleč, da se vrne. Tedaj pa pravi krmlarju, ki ga je nagovarjal k povratku: »Pogumnim ljudem je sreča mila; obrni k Pompojanu!«⁶ Le-ta je bil v Stabiju, na drugi strani majhnega zaliva, ki vijugasto sega v kopno. Ondi se je zdela nevarnost oddaljena, a bila je vendarle vidna in zbog neprestanega naraščanja vedno bližja.

Pompojan je dal znositi tovore na ladje, naenjajoč se, da zapiha ugoden veter; ob tem vetru je moj stric udobno pristal. Mirno je objel prestrašene Pomponijana in ga vzpodbujal z besedami, ki so tolažile. Hoteč ga opogumiti z lastno neustrašenostjo, se je dal odnesti v kopel. Po kopeli se je vsedel za mizo in začel večerjati tako dobre volje, da mu je — kar prav tako pričuje o sili njegovega duha — sijalo veselje z obraza.

Medtem so se videli na več straneh Vezuva na daleč in široko razprostrti plameni in ognjeni stebri so švigali kvišku in bili v nočni temi še bolj vidni in grozni. Hoteč pomiriti one, ki se jih je loteval strah, je pravil, da gore hiše, ki so jih ljudje zbegano ostavili zavoljo njihove osamljenosti in niso pogasili ognjišč. Zdaj se je ujec pokojno vlegel k počitku in zaspal z resnično globokim snom; vsaj ljudje, ki so se mudili v veži njegove sobe, so čuli dihanje, ki je bilo zavoljo njegove obilnosti težje in glasnejše. Tedaj pa je dvorišče, odkoder so vodila vrata v ujčevo spalnico, tako na gosto pokrill pepel in vulkanski gramoz, da ne bi mogel nikamor več, če bi bil še dlje ostal v izbi. Predramili so ga in je šel ven in krenil k Pomponijanu in ostalim, ki so venomer bedeli. Posvetovali so se, naj li ostanejo pod streho ali na prostem, zakaj hiše so se neutegoma zibale pod silnimi sunki, nagibajoč se — ko da bi bile vržene s temeljev — zdaj naprej, zdaj nazaj in zopet na

³ Na Avgustovo povelje je bil del rimske mornarice zasidran v Miseni, drugi del pa v Ravenni, da je bila dežela z dveh morij zavarovana.

⁴ Dne 24. avgusta.

⁵ Retina je пристanišče tik pod Vezuvom ležečega mesta Herculaneum, ki je bilo najprej ograženo. Ker je v najstarejšem prepisu Plinijevih pisem, ki nam rabi kot izvornik, to mesto raztrgano, se različno tolmači; nekateri menijo, da je Rectina osebno ime žene Caesiusa Bassusa, ki je imela vilo pod Vezuvom.

⁶ Pomponijan je bil najbrž častnik Plinijeve mornarice.

staro mesto. Pod milim nebom pa je može vznemirjalo kamenje, padajoče z neba, čeprav lahko in krhko od ognja. Izbrali so si tedaj izmed dveh nevarnosti poslednjo. Pri uju so zmagali razlogi, ki jih je stavila pamet; drugi pa so poslušali glas strahu. Zvezali so si tedaj vzglavnice okrog glave, hoteč se tako zavarovati pred kamenim dežjem.

Drugod je bil že dan, ondi je ležala noč, kj je bila izmed vseh noči najbolj črna in gosta; le razne vrste ognjev in plamenic so jo malce razsvetljevale. Hoteli so pogledati prav k obrežju, jeli morje že pripravno za odhod; a bilo je vsevilj viharo in vzburkano. Tam se je ujec vlegel na rjuho, ki so mu jo prostrli po tleh, zahteval nekajkrat mrzlo vodo in se napil. Kmalu so jih plameni in žveplen smrad, ki gre pred njimi, spet prisilili k umiku; tudj ujec se je predramil. Oprt na dva sužnja se je dvignil po koncu in zopet padel na tla; menim, da mu je pregosti dim onemogočil dihanje in ga jel dušiti; imel

je že od rojstva slabe in ozke prsi in naduho.

Ko se je zopet vrnila dnevna svetloba (in bil je tretji dan od dne, ko jo je moj ujec videl zadnjikrat) so našli njegovo truplo popolnoma nedotaknjeno in pokrito z rjuho — takó, kakor se je bil vlegel. Njegovo obličje je bilo bolj podobno spečemu človeku nego mrliču.

Midva z materjo sva bila medtem v Miseni. Ali to ne spada več v zgodovino in slednjič, — hotel si samo izvedeti podrobnosti o ujevci smrti. — Bodj dovolj, le eno naj še pristavim: nisem zapisal niti besede tega, kar ne bi sam videl ali kar mi ne bi povedali takoj v tistem trenutku, ko se dogodki pripovedujejo v najresničnejši podobi. Ti pa izberi iz tega, kar se ti zdi poglavitno; nekaj drugega je pismo kot zgodovina, drugače pišeš prijatelju nego za splošnost.⁷ Zdravstvuj!

⁷ «Aliud est enim epistulam aliud historiam, aliud amico aliud omnibus scribere.»

(Konec prihodnjič.)

R. Forbesova:

V gorah žarke Afrike.

Vladar gorskih vasi.

»Dolgo je že, kar smo živeli v gorah, brez strehe in rodbine in vladali nad gorskimi vasmí, ali še danes se spominjam hladnih noči, če smo nosili stare plašče in ostrega skalovja, ki nam je rezalo neobute noge. Ko so moji prijatelji prihajali v gore prosit zaščite in pomoči, se nismo mogli izogniti maščevanjem. Nekega dne so razbojniki izropali pri revni rodbini vse žitne shrambe ter jo ostavili čez zimo brez hrane. Obupan gospodar je prišel k meni, ker je poznal naše geslo.

Pokazal nam je pot, kj so jo ubrali tolovaji visoko čez strme in jedva prehodne gore. Brž smo skočili po koncu in začeli tolovaje zalezovati. Presenetili smo jih v spanju in izpraznili žito iz njihovih vreč v svoje plašče, ki smo jih bili na koncih zvezali. Nato smo zvezali še razbojnike in vrgli vsakega izmed njih v vreče, ga trdno zadrgnili in obtežili s kamenjem. Potlej smo jih pustili pod skalami in odšli.«

»Kaj se je zgodilo z razbojniki?«

»To vedi sam Allah.«

El Raisuni je umolknil. Nemara je mislil na vaščane, ki jih je na videz branil, v resnici pa je zavladal nad njimi in jih tlačil. Bil je do skrajnosti darežljiv, a le s tujim denarjem, neverjetno pogumen in tako prebrisan, da je vzlic svoji veri v neizprosno usodo vse natanko prevdaril in pretehtal. Zaradi tega je imel kmalu vso bližnjo gorsko okolico v oblasti. Njegova hajduška družina je postajala vedno večja; prihajali so dobrovoljci iz plemen Andžera, Beni Arosa, Beni Mesanerja in Vadi Rasa. Neki odlični šerif mu je dal hčer za ženo.

Sultan se vojskuje z el Raisunijem.

»Ko je število mojih pristašev raslo kakor čreda spomladi, smo vpeljali v gorah nekako carino. Vsaka karavana je morala plačati primerno svojemu bogastvu; ako pa se je kdo upiral, ga je kaj hitro iztrezil pogled na popotnika, ki je visel na kolu ob cesti. Vse je bilo kupčijska zadeva. Nikoli nisem nikomur zavrnil prošnje in ne prelomil besede. Ali ljudje iz mest so bili trdovratni in skopi. Dolgo je trajalo, preden sem jih navadil, da so me ubogali.

Medtem pa je izvedel o mojih namenih in dejanjih takratni sultan Mulai Hassan. Imel sem v gorah celo vojsko in slehern mož mi je bil pokoren, tako je vplivala nanj moja moč in spretnost. Na ozemlju Beni Mesaner so velike jame, kjer se lahko skrije cela truma ljudi in poslušaj, kako hodijo nad njo zalezovalci. Kraj je divji, ves zaraščen z goščavo, med grmičevjem pa so globoke špranje, koder se lahko pomika četa za četo, ne da bi kdo opazil njen prihod. V tej pokrajini sem živel in se vojskoval z vojniki sultanove vlade. Ko so sultanovi možje vpraševali: »Kje je el Raisuni?« so gorci odgovarjali: »Ne vemo,« zakaj bali so se, da me ne bi izdali. Vojaki so begali sem in tje kakor psi, ki so izgubili sled; tu in tam se je raznesel glas, da so našli moje skrivališče, vse je hitelo v tisti kraj, ali medtem sem bil s svojimi že daleč na varnem.«

»Imeli smo posebno geslo. Neko noč je prišlo v naš tabor več mož z vestjo, da se bližajo z desne strani sultanovi vojaki. Zbežali smo v levo smer. Nasledli smo prekanjeni zvižaji. Vojaki so tudi na levisi prežali na nas. Ali k sreči smo jim prišli prezgodaj v past, tako da niso bili pripravljeni. Namerili so puške proti meni: »Tega-le moramo ubiti. Ta je načelnik.« Zažvižgale so krogle okoli mojega plašča ali života se niso dotaknile. Zdaj se je lotil sultanovih vojščakov strah, da sem čarovnik in so jo neutegoma popihali.«

»Imeli smo nekoliko srebra, ki je bilo zakopano ondi, kjer smo taborili, zato sem se vrnil z dvema možema tja. Priplazili smo se potihoma med grmičevjem in opazili moža, ki nas je izdal. Pravkar je brskal po sledovih našega zaklada. Ni se ozrl navzgor, dokler mu nismo bili čisto blizu. Ko je zagledal moj obraz, je kriknil — samo enkrat. Bil je hud strahopetec. Izdrli smo mu jezik.«

El Raisuni je pripovedoval te dogovščine mirno in brezlično, kakor da pripoveduje najbolj vsakdanje in nezanimive reči. Redkokdaj si je pomagal z roko in nikdar se ni nasmehnil. In vendar so mu bile besede živahne. Čutil si osebnost, ki je polna sile. Človeku se je zdelo, da vidi vse kakor naslikano pred sabo.

Razumela sem dar zgovornosti, ki je lahko preslepila Arabce in Špance, vendar pa ne bi mogla reči, ali šerif ve-

ruje vse to, kar je pripovedoval. Praznoverje in fanatizem sta videla v el Raisunu čudežne sposobnosti in neranljivosti; ne vem pa, koliko je šerif sam širil te legende, da bi se lažje okoristil.

Vedno večja razbojstva.

El Raisuni je jel pripovedovati o podrobnih vojni s sultanovimi vojniki. Pravi je, kako važno je bilo zanj, da si pridobi prijateljstvo nekega glavarja. »Ni bil moj sovražnik, ali odnosi med nama so bili hm — tako — tako... Ne-koč sem prišel k njemu po solnčnem zahodu, v svesti si, da me bo sprejel, kakor velevala dolžnost gostoljubja. Ponudil mi je jedi. Tisti večer sva jedla in nisva nič govorila; zjutraj na vse zgodaj pa sva se po molitvi vsedla pod drevo tik zida njegove hiše. Govoril sem mu sedem ur. Opoldne je vstal k molitvi. Nato je hotel kositi, ali jaz sem mu velel: »Prisedi, da nadaljujem svojo besedo.« Ubogal me je in zdaj sem mu govoril tja do večera. Posihmal je bil moj prijatelj. Pogostoma sva si prihajala v obiske in mož mi je pomagal v boju zoper sultanovo vojsko.«

»Boj pa ni bil brezupen, zakaj vojak Mulaia Hassana se niso z veseljem vojskovali. Dobivali so premalo denarja in hrane; marsikateri je stopil na skrivaj k nam in nam prodal strelivo. Če se je poveljniku zahotelo boja, smo jim strelivo vrnili na način, ki jim sigurno ni bil všeč.«

»Ob neki priložnosti smo si oblekli uniforme postreljenih sultanovih vojakov in si posadili njih fese na glave. Šli smo onstran fronte in zažgali veliko posestvo na sovražnem ozemlju, še preje pa smo ga, kajpa, do dobra oropali. Ljudje so proklinjali sultanove vojake, ali upreti se niso upali.

»Tiste čase smo često ugrabili kakega tangerskega bogataša in ga imeli toliko časa ujetega, dokler ga niso domačini odkupili. Kdor se mi je uprl, ni bil varen življenja; zato so ljudje od strahu pred menoj molčali in mi kazali spoštovanje.«

Takrat so se oglasili zoper el Raisuna zastopniki evropskih držav v Tangerju. Protestirali so pri sultanu, ki je poslal Abd-ur-rahmanu Abd-es-Sadiku, tangerskemu beju, odločno povelje, da naj upornika takoj ufahe. »Tvojo ali njegovo glavo hočem!« je pisal Mulai Hassan.

V pasti.

»Sidi Abd-ur-rahmanu sem delal čudo preglavic. A kaj bi: saj ni mogel odstraniti gorá in uglasiti celih pokrajin. Kjerkoli je bila kaka jama ali gošča, povsod je bil el Raisuni na varnem. Še več jih je tiste dni pribežalo na mojo stran in od dne do dne sem bil bogatejši, čeprav od revežev nisem terjal ne denarja in ne blaga. Tudi nekaterim bogatejšim ljudem sem storil usluge, tako da sem si pridobil prijateljev med ministri in pašami. Ali strah pred mano je bil tolik, da si meščani niso več upali iz mesta. V vsaki senci so videli el Raisunija.«

»Za denar, ki sem ga tako rekoč požel pred nosom sułtanove vojske, sem si kupoval zemljišča, a vedno na ime svoje rodbine. Nekega dne je prišel k mojemu bratu birič, ki pobira davke in mu rekel: »Ta hiša ni tvoja. Kupil jo je Mulai Ahmed; ko bi vlada izvedela za to, bi jo zaplenila. Daj mi kako živinče in ovco, pa bom molčal.« Po naključju sem prišel domov prav v trenutku, ko se je brat prepiral z biričem. Ko sem izvedel, za kaj gre, sem mu citiral postavo, verze iz korana in izjave štirih velikih pravnikov. Nič ga ni moglo prepričati. Vzel sem nož, mu odrezal glavo in jo poslal v košarici za sadje Sidi Abd-ur-rahmanu. Bej je jel premišľevati, kdaj bo sułtan požel njegovo glavo. Odkar je bil ves njegov trud z menoj jalov, je stopil v stike s Hadžem el Arbin el Moallom iz Vedi Rasa, možem, čigar drznost je bila dostojna vsake pustolovščine. El Arbi je bil pameten lisjak; brž je uganil, kaj ljudje misľijo in želi. Prišel je k meni v goro, govoril o tem in onem, največ pa o puškah in boju. Zdajci me vpraša: »Ali si videl puške tangerskega beja? Prisegam pri Allahu, da so najnovejše in najbolj čudovito orožje, kar ga je dosihmal kdo izumil. Ž njimi ustreliš ptičja, ki ga niti ne vidiš.« Poveličeval je puško s tako zgovornostjo in hvalo, da sem postal zvedav in ga prosil, da me na neki način z njo seznani. »To bi bilo težko,« je odvrnil el Arbi, vedoč, da bo na ta način še bolj razdražil zvedavost, »ker se vojskuješ z bejem, ki je tvoj sovražnik!« »Povej mu, da bi se rad ž njim pogajal. Domeni se glede sestanka!« sem mu rekel. El Arbi je kazal z glavo in rokami, da močno dvomi v uspeh; ko pa sem dolgo silil vanj, je obľubil, da bo zastavil ves svoj vpliv. Ne veste, kaj je Arabcu puška. Otrok

mu je in gošpodar. S kako ľubeznijo jo položi čez kolena, kadar počiva ali jél! Brez puške se ne čuti moža.«

»Nekoliko dni pozneje sem prejel pismo el Arbija, da je bej privolil na sestanek in da mi da morebiti tudi kako puško, če izpustim na prosto nekatere talce iz tangerske okolice. Tako mi Allaha, zlezel sem v to past kakor gad v zaklinjalčeve roke. Od tistega časa nisem privoščil niti besedice mestnemu človeku. Taka lokavost! Ali domenjenega dne sem se napotil v Tanger. Spremljalo me je par mojih mož. Ljudje so bežali pred mano v hiše in me zrl skoz mreže na oknih, govoreč: »Glej ga, prišel je! Čemu neki? Kakšno novo zvijačo je spet uganil?!« Šel sem naravnost k hiši Sidi Abd-ur-rahmana, ki me je sprejel z veliko častjo. Preden pa sem vstopil, sem zahteval kruha, ki so ga brž prinesli. Jedel sem na konju s svojimi možmi ob strani, s puškami, ki so bile dobro nabite in pripravljene na boj. Jedel sem, zakaj naš običaj velevala, da si pri človeku, ki ti je postregel s kruhom, varen kakor doma.«

»Bodi pozdravljen v Allahovem imenu,« je rekel bej in me popeljal v sobo, kjer je bilo pripravljeno kosilo. Zbralo se je mnogo ljudi, njegovih prijateljev in služabnikov. Pred nami je dišala pečena ovca, nadeta z rižem in jajci — jed, ki jo dajemo samo na čast in veselje gostov. Ozrl sem se, da bi videl el Arbija, a ga ni bilo. »Na zdravje nam bodi, poizkusimo!« je ponudil gostitelj. Ko pa sem se posadil na divan, so me po bliskovo zgrabili in mi iztrgali orožje. Zunaj bi jih bil lahko več ubil, zakaj ni ga bilo hrusta, ki mu ne bi bil kos; prav zato so me zvalili v sobo in zapeljali s sopuhom pečenke. Jel sem vpiti in klicati Sidi Abd-ur-rahmana, ker je prekršil zakon gostoljubja, ali mož se ni pojavil; medtem so me vkovali v verige in odvedli v zapor v Magadoru. Zapisano je bilo, da bo el Raisuni padel zaradi izdajstva, ne pa od sovragove puške. Moji ljudje so čakali zunaj in sľišali vpitje; ko pa so jim rekli, da sem mrtev, so se preplašili in jádrno pobegnili v gore.«

(Dalje prĩhodnjĩč.)

Pravica je spontano in obojestransko veljavno spoštovanje človeškega dostojanstva v sleherni osebi, ne glede na to, v kakih okoliščinah živi in koliko je ta oseba v kakršni koli miselni ali interesni zvezi z nami.

Proudhon.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

25

Pendant toute l'épreuve⁶⁰, Mrs Huddleston eut⁷⁰ à lutter⁷¹ contre de violents⁷² courants⁷³. Un bateau⁷⁴ la suivait⁷⁵ à faible⁷⁶ distance⁷⁷, lui⁷⁸ passant⁷⁹ de temps à autre⁸⁰ des aliments⁸¹.

La nuit⁸² vint⁸³, la jeune⁸⁴ femme⁸⁵ nageait⁸⁶ régulièrement⁸⁷ quand⁸⁸, du bateau⁷⁴ convoyeur⁸⁹ on perçut⁹⁰ un cri⁹¹ strident⁹². La nageuse⁹³ avait été mordue⁹⁴ cruellement⁹⁵ par un «baracuda», poisson⁹⁶ vorace⁹⁷ du Pacifique⁹⁸.

Surmontant⁹⁹ sa douleur¹⁰⁰, Mrs Huddleston continua¹⁰¹ son effort¹⁰² régulier⁸⁷.

A maintes reprises¹⁰³, elle crut¹⁰⁴ que ses forces¹⁰⁵ l'abandonnaient¹⁰⁶, mais soutenue¹⁰⁷ par son amour maternel⁸, elle nageait, nageait toujours...¹⁰⁸

Cependant¹⁰⁹, la nage⁴ devenait¹¹⁰ désordonnée¹¹¹, et la jeune⁸⁴ femme⁸⁵ désespérait¹¹² déjà¹²² quand⁸⁸ elle entendit¹¹³ la voix¹¹³ de son fils⁶² qui criait¹¹⁴:

«Maman¹¹⁵, maman, je suis là¹¹⁶...»

Ce fut¹¹⁷ le suprême¹¹⁸ stimulant⁶⁷.

Quelques¹¹⁹ instants¹²⁰ après¹²¹, elle se laissait¹²² tomber¹²² évanouie¹²³ sur le rivage¹²⁴, ayant battu¹²⁵ de deux heures le record¹²⁶ d'Henry Sullivan¹²⁷.

Il était¹²⁸ 8 heures du matin.

(Quotidien, 10. 2 1927.)

⁷⁰ (ü)	je imel, -a
avoir (avwar)	imeti
⁷¹ (lute)	boriti-se
⁷² (vjołā)	se je morala boriti,
⁷³ (kurā)	[na] silen, močen
⁷⁴ (batu)	toki
⁷⁵ (la-süiv)	ladja
sivre (süiv)	jo je sledil, ji je sledil
	slediti komu
	[v fr.: slediti koga]
⁷⁶ (fēbl) m. in ž.	slao
⁷⁷ (dist-s)	razdalja
⁷⁸ (lūi)	mu, ji
⁷⁹ (pasā)	podajajoč
passer (pase)	mimo iti; podati
⁸⁰ (dāta-za-otr)	od časa do časa, včasih
⁸¹ (de-zalimā) m.	živila, živež, hrana
⁸² (nūi)	noč
⁸³ (vī)	je prišla
venir (vénir)	priti
⁸⁴ (žen) m. in ž.	mlad, -a
⁸⁵ (iam)	žena
⁸⁶ (naž)	je plavala; gl.

⁸⁷ (regüljermā)	redno
m. régulier (regülje)	reden,
ž. régulière (regüljer)	
⁸⁸ (kā)	ko
⁸⁹ (kōvwajoer)	spremljajoč
⁹⁰ (ō-pārsü)	so začuli
percevoir (pārsəvwar)	(s čuti) zaznati
⁹¹ (cri)	krik, klic
⁹² (stridā)	cvileč, vreščeč
⁹³ (nažōz)	plavalka gl.
⁹⁴ (av-tete-mōrdü)	je bila ugriznjena
mordre (mōrdr)	ugrizniti
⁹⁵ (krüalmā)	kruto
cruel, cruelle (krüi)	krut, -a
⁹⁶ (pwasō)	riba
⁹⁷ (voras) m. in ž.	požrešen
⁹⁸ (pasifik)	Tih ocean, Pacifik
⁹⁹ (sürmōtā)	premagajoč
surmonter (sürmōte)	nadkriljevati nadvla-
	dati, premagati
¹⁰⁰ (dulōer)	bolečina
¹⁰¹ (kōtinüa)	je nadaljevala
continuer (kōtinüe)	nadaljevati
¹⁰² (efōr)	napor, trud
¹⁰³ (a-mīr-tāpriz)	[pri mnogih obnovitvah]
	ponovno
¹⁰⁴ (ēl-krü)	je mislila
croire (krwar)	verjeti; misliti
¹⁰⁵ (fōrs) ž.	sile, moči
¹⁰⁶ (labādōne)	so jo zapuščale
skrajšano iz:	la aband.
abandonner (abādōne)	zapustiti, zapuščati
¹⁰⁷ (sutnū) ž.	podprta
soutenir (sutnir)	vzdrževati, podpirati
¹⁰⁸ (tužur)	vedno
¹⁰⁹ (sāpād)	med tem
¹¹⁰ (dāvn)	je postajala
devenir (dāvnir)	postati, postajati
¹¹¹ (dezōrdōne) ž.	neredna
¹¹² (ēlātādi)	je začula
entendre (ātādr)	čuti, slišati
¹¹³ (vwa)	glas
¹¹⁴ (krie)	je kričal
crier (krie)	kričati, vpiti
¹¹⁵ (mamā)	mama
¹¹⁶ (la)	tam; tukaj
¹¹⁷ (sā-lü)	to je bil
¹¹⁸ (süp-am) m in ž.	najvišji, skrajni
¹¹⁹ (kēk)	nekateri, nekaj
¹²⁰ (z-āst)	trenutki
¹²¹ (apr)	nato
¹²² (ēl-sā-lās-tōbe)	se je ustila pasti
¹²³ (evanui)	omedlela
s'évanouir (sevanuir)	onesvestiti se
¹²⁴ (rivaž)	obrežje, obala
¹²⁵ (ēja-batü)	pobivši, prekosivši
battre (batr)	tolči, biti
¹²⁶ (rēkor)	prvenstvo, rekord
¹²⁷ (hēnti-sā-āvōn)	angl. ime
¹²⁸ (i-lēz)	bilo je